

Nekrologer

TOVE CLEMMENSEN

11. oktober 1915 – 28. marts 2006

Tove Clemmensen var den betydeligste forsker inden for dansk møbelkunsts historie i nyere tid. Efter studentereksamen fra Rysensteens Gymnasium 1934 blev hun året efter som 20-årig ansat på Nationalmuseet og forblev dér indtil sin pensionering som 60-årig i 1975. Alle år virkede hun på Nationalmuseets 3. afdeling, Dansk Folkemuseum (nu Danmarks Nyere Tid), fra 1939 som museumsassistent. Kunsthistoriske studier under professor Christian Elling og en række værdifulde videnskabelige publikationer kvalificerede hende i 1953 til en stilling som museumsinspektør.

Tidligt valgte hun sit studieområde. I 1942 udkom den første bog, en undersøgelse af møblerne på herregården Borreby, fire år senere den fyldige gennemgang af »Møbler på Clausholm, Langesø og Holstenshuus«, hvor nye og væsentlige punktundersøgelser blev publiceret. Dette gælder bl.a. gennemgangen af kineserier fra det 17. og 18. århundrede, som ikke tidligere havde været genstand for undersøgelser i Danmark. Her blev grunden lagt til hendes livslange interesse for Østens indflydelse i Europa, der udmøntede sig i bogen »Kina og Danmark« fra 1980, skrevet sammen med ægteemanden dr.phil. Mogens B. Mackeprang. I Clausholmbogen koncentrerede hun sig også om signerede møbler, især om Matthias Ortmann, og nye oplysninger blev fremlagt, der senere (1954) blev udvidet med »Signerede arbejder af københavnske snedkere«.

Flere har forsket i møbelkunstens historie i Danmark, men ingen har som Tove Clemmensen systematiseret denne forskning. Dette skete ikke mindst gennem inventarundersøgelserne på vore slotte og herregårde, hvor de bevarede møblers historie og fremstillingstidspunkt ofte kunne dokumenteres gennem stedets arkivalier. Dette har betydet, at møbelkunstens historie i vid udstrækning har kunnet beskrives med større nøjagtighed.

Allerede som ganske ung observerede hun de stilistiske ændringer i placeringen af møblerne i de forskellige tidsaldre og publicerede resultaterne i en række artikler i »Nyt Tidsskrift for Kunstindustri«. En dybtgående analyse af 100 års møbleringsprincipper med angivelse af, hvilke ydre forhold, der har bidraget til udviklingen af samme, er på forbilledlig vis formuleret i en artikel i »Arkitekten«s nytårshefte 1952. Man kan deri følge, hvorledes den tekniske udvikling med hensyn til belysning, de skiftende damemoder og folks ændrede levevis har været medbestemmende for møblernes og stuerne udseende. Dette emne fulgtes yderligere op i bogen »Danske interiørtegninger fra rococo til klunketid« fra 1951 (ny og udvidet udgave »Skæbner og Interiører« 1984). Her illustrerer hun gennem en række interiørtegninger, fortrinsvis udført af amatører, autentiske danske hjem gennem 200 år. Man får herigennem et intimt indblik i borgernes stuer og føler sig hensat til den tid, de repræsenterer.

Den ellers i sin tid så forkætrede klunkestil fik sin første analyse i »Et Klunkehjem, Møbelstudier paa Herregaarden Brolykke« (Nationalmuseets Arbejdsmark 1942). Dette arbejde, om end lille af omfang, er den første væsentlige undersøgelse i Danmark om denne periode. Heri vistest klunkestilens specielle møbleringsplaner, der så afgørende adskilte sig fra klassicismens stive former og gjorde det af med den Hetsch'ske stil. »Christian IX's Palæ på Amalienborg«, sammen med Mogens B. Mackeprang (1956), blev den næste og større bearbejdelse, hvori denne periode indgik. Interessant her er, at mange møbler fra ældre tid, dog suppleret med tidens møbler, indgik i møbleringsplanerne helt i overensstemmelsen med samtidens mode. Her var Christian VIII's kinesiske møbler fra Bernstorff, 18. århundredes kabinetter og meget andet. Nogle af disse interiører er nu rekonstrueret i Amalienborg-museet. Takket være den omhyggelige kortlægning af interiørene før nedtagningen i Christian IX's Palæ har dette kunnet lade sig gøre.

Det var også Tove Clemmensen, der foretog en registrering af grosserer Rudolph Christensens lejlighed i Frederiksholms Kanal 18, som, takket være familiens enestående interesse, resulterede i, at denne blev bevaret som »Nationalmuseets Klunkehjem«. I dag må det betegnes som Museets mest autentiske interiør.

Mange tidsskriftartikler og bidrag til festskrifter er det også blevet til gennem årene. Således »Dronning Anne Sophies Møbler« (Festskrift til Lehnsbaron Hans Berner Schilden Holsten, 1951) og i »Gulnares Hus«, til Hendes Majestæt Dronningens 50-årsdag i 1990. I den sidstnævnte påvises J.C. Lillie som ophavsmand til den konsol, som ses på Jens Juels

portrætbillede af arveprins Frederik med familie, 1788/89, og som i dag findes i Dronningens residenspalæ.

Efterhånden som forskellige punktundersøgelser har fundet sted, har disse fået en indledende omtale i artikler i Nationalmuseets Arbejds-mark. Dette gælder f.eks. »Møbelundersøgelsen på Fredensborg Slot« (1961) og »Interiørerne fra 1797 i Brede Hovedbygning« (1974). Den første dannede grundlag for disputatsen »Møbler af N. H. Jardin, C. F. Harsdorff og J. C. Lillie og eksempler på deres interiørdekoration. Et bidrag til nyklassicismens historie i Danmark fra 1755-1800« (1973). Igennem de kongelige inventarregnskaber sammenholdt med de eksisterende møbler er det lykkedes at bestemme og nøjagtigt datere en række af nyklassicismens hovedværker i dansk møbelkunst. Det samme har gjort sig gældende ved arkivalske og materielle undersøgelser på mange af landets herregårde.

I disputatsen påvises, at de tre arkitekter på hver deres måde har dannet et afsluttet hele i dansk nyklassicisme. Den indkaldte franske arkitekt Jardin, født 1720, bragte det internationale pust fra Europa til Danmark. Hans stil var stadig præget af rokokoen, og hans klassicisme kan betegnes som en overgangsstil, mens Harsdorffs klassicisme, inspireret af senere franske forbilleder var mere streng og arkitektonisk i sin form. Lillie, som den yngste, født 1760, hentede derimod sin inspiration, ikke kun i Frankrig, men også i England. Alle var dog præget af deres danske omgivelser, og hver især tegner de, som allerede nævnt, en sluttet periode i klassicismens udvikling i Danmark. Af uvurderlig betydning og til stor nytte for forskere er kataloget over 212 enkeltmøbler med en omhyggelig beskrivelse og undersøgelse af proveniensen. Alle oplysninger, der har kunnet fremdrages i arkiverne om de enkelte stykker, er samlet her. Man kan ikke møde et klassicistisk møbel af dansk oprindelse uden først at konsultere Tove Clemmensens værk. Også internationalt, især i England, er bogen blevet modtaget med stor interesse.

Møbelundersøgelserne på danske herregårde, der var indledt allerede i 1912 af den legendariske museumsmænd Chr. Axel Jensen, måtte standses i 1920. De blev i 1941 genoptaget af Tove Clemmensen, nu suppleret med en fotografisk registrering. I alt er ca. 60 herregårde og slotte blevet registreret, og ca. 10.000 fotooptagelser – hovedparten ved Nationalmuseets berømte fotograf Niels Elswing – med tilhørende beskrivelser er arkiveret på museet. Dette materiale, hvoraf den del, der vedrører klassicismen, blev publiceret af Tove Clemmensen i hendes disputats, viser, af hvor stor vigtighed det er med sådanne systematiske undersøgelser. Metoden er fremlagt i en artikel »The Recording of Furniture in Danish Castles and Manor Houses« i Dansk Folkemuseum

& Frilandsmuseet, *History & Activites* (Festskrift til Axel Steensberg 1966). Efter Tove Clemmensens afgang 1975 blev disse undersøgelser i nogle år videreført efter samme retningslinier af nærværende forfatter. Senere har mange møbler, der fra gammel tid har befundet sig på de respektive herregårde, ved arv og på anden måde skiftet hjemsted. Det vil sige, at det i dag ikke ville kunne lade sig gøre at foretage lignende undersøgelser. Eftertiden vil derfor ikke kunne være Tove Clemmensen taknemmelig nok for hendes værdifulde initiativ. Hendes mange publikationer er et klart bevis for vigtigheden heraf. Det skal tilføjes, at materialet er klausuleret, således at adgang til det og eventuel publicering ikke må ske uden ejernes tilladelse.

En vigtig og ny ting i forbindelse med herregårdsundersøgelserne er, at man ikke kun har medtaget unika inden for møbelkunsten, som var ledetråden i de ældste undersøgelser, men også mere jævne og almindelige møbler. Derved er der ikke kun lagt et kunsthistorisk synspunkt til grund for udvælgelsen, men også et kulturhistorisk. Nordiska Museet i Stockholms undersøgelser har været inspirationen og er her for første gang overført til dansk grund.

Tove Clemmensen havde en enestående evne til at forelægge et stof, så alle kunne forstå det. Derfor var hun en meget yndet foredragsholder, men også på skrift lagde hun vægt på et klart og forståeligt sprog. Enkelte bøger er kommet i flere udgaver, der viser denne popularitet. Dette gælder f. eks. »Danske Møbler. Stiludviklingen fra Renæssance til Klunketid«, hvoraf første udgave udkom i 1945 i Thanning & Appels kunstindustrielle serie og er blevet efterfulgt af endnu tre. Ingen møbelinteresseret har undladt at sætte sig ind i denne bog og til stadighed vende tilbage til den.

Bortset fra Nationalmuseets permanente udstillinger påtog hun sig som konsulent flere indretninger ude i byen. Således er Danske Banks repræsentationslokaler på første sal i Erichsens Palæ, med den imponerende søjlefacade ud mod Kongens Nytorv, hendes værk. På Øregaard i Hellerup har hun indrettet havesalen, Knud Lyhne og Kamma Rahbeks Bakkehuset på Frederiksberg har hun ligeledes stået for. Der til kommer interiørerne i hovedetagen på Liselund Gamle Slot på Møn og Det kinesiske lysthus sammesteds samt – denne gang i Nationalmuseets regi – sidst, men ikke mindst, Brede Hovedbygning, hvor hele hendes store viden om 1790'ernes interiørkunst kom til udtryk. Bygningsrestaureringen, som hun gennem en årelang periode forestod sammen med chefkonservator Ole Alkærsig, var en opgave i sig selv. Indretningen af interiørerne, gardinophængninger, sengeomhæng og møbelbetræk, alt er skabt efter samtidige forlæg og stofferne fremskaffet med

megen omhu både herhjemme og fra udlandet. Ingen anstrengelse var for stor for at opnå det optimale. Også møblerne, hvor Nationalmuseet naturligt ikke i sine samlinger rådede over stykker, der kunne dække van Hemerts fallitbofortegnelse, som har været hovedkilden for genskabelsen, måtte søges anskaffet for at give så nært et billede som muligt af den van Hemert'ske sommerbolig. Hele denne rekonstruktionsproces er beskrevet i bogen »Brede Hovedbygning 1795-1806« (1996), skrevet i samarbejde med Hanne Raabyemagle og Mona Rasmussen og illustreret med følsomme og atmosfærefyldte fotografier af Ole Woldbye.

Tove Clemmensen nåede i sjælden grad at fuldføre sine projekter. Hendes skriftlige arbejder blev afrundet, og ikke meget af vigtighed blev efterladt ufuldført. Hun var en inspirerende personlighed, en morsom fortæller og god til at fremlægge et stof på en fængslende måde, hvad hun også kom til at vise på TV i årene omkring 1960. Hendes store viden og smittende sans for humor gjorde det daglige samarbejde til noget særligt. Den række af yngre medarbejdere, kunsthistorikere og historikere, konservatorer og fotografer, der har deltaget i de mange undersøgelser på slotte og herregårde, tænker tilbage på disse ture som en mindeværdig periode i deres museumsliv.

Inge Mejer Antonsen